

Gil Ribak / **Gentile New York: The Images of Non-Jews among Jewish Immigrants**, New Brunswick, NJ: Rutgers University Press, 2012, 292 pp.

באוגוסט 1917, חמישה חודשים לאחר כניסתה של ארצות־הברית למלחמת העולם הראשונה, הזהיר שופט בית־המשפט העליון האמריקני, לואיס ד' ברנדייס (Brandeis) את עמיתיו בהנהגת התנועה הציונית האמריקנית, כי "עמדתם הפציפיסטית של מספר יהודים מהווה סכנה לכל יהודי ארצות־הברית, וכי סוג של פוגרום עלול להתרחש" (עמ' 162). העובדה שברנדייס, שהיה התגלמות הסינתזה של אמריקניות וציונות וסמל להצלחתו של תהליך האינטגרציה של היהודים בזרם המרכזי של החיים האמריקניים, היה יכול לחשוש מפוגרומים בארצות־הברית היא רק דוגמא אחת מני רבות, שמביא ההיסטוריון גיל ריבק במחקרו הפרובוקטיבי ופורץ הדרך. הספר *Gentile New York* עוקב אחר ההתפתחות ושינוי העמדות בקרב יהודים כלפי אוכלוסיות לא־יהודיות במזרח־אירופה ובניו־יורק בשנים 1880–1920. המחקר מתרכז בנקודות המבט ובתגובות למגעים של מהגרים יהודים עם קבוצות אתניות אחרות כגון "ינקים" (Yankees/ Real Americans, השם הכולל במקורות היהודיים ללבנים, אנגלו־סקסים פרוטסטנטים – WASPs), אירים, איטלקים, גרמנים, פולנים ואפרו־אמריקנים. ריבק מראה, שהמקורות היהודיים במזרח־אירופה ובארצות־הברית בסוף המאה התשע־עשרה ובתחילת המאה העשרים נטו לאידאליזציה של ה"ינקים". לעומת זאת, בשני העשורים הראשונים של המאה העשרים הפכו ההתבטאויות שלהם על אודות ה"ינקים" מחמיאות הרבה פחות. התגברות הדרישות לסגור את שעריה של ארצות־הברית בפני מהגרים, הגידול הדרמטי בתנועות של שנאת זרים בארצות־הברית של שנות ה־20, ההצטרפות של מקצת תומכי תנועות הרפורמה העירוניות לביקורת על ההתבדלות ועל הסוציאליזם של המהגרים היהודים, והגידול בלאומנות האמריקנית בזמן מלחמת העולם הראשונה ולאחר המהפכה הקומוניסטית ו"פחד האדומים", שבאו לידי ביטוי בקסנופוביה ובהיסטריה – כל אלה ערערו את אמונת היהודים בנדיבות וברצון הטוב של ה"ינקים" כלפיהם. היהודים חזרו לתארם כ"גויים" – במושגים מוכרים ומפחידים מאירופה. באותו זמן התדמית של מיעוטים אחרים, בעיקר של האיטלקים

פרופסור (אמריטוס) ארנון גוטפלד, מן החוג להיסטוריה כללית באוניברסיטת תל־אביב, הוא מומחה להיסטוריה אמריקנית.

דוא"ל: gutfeld@post.tau.ac.il

והאפרו־אמריקנים, שלא זכו בעבר באהדה יהודית, הלכה והשתפרה בהדרגה. יותר ויותר חדרה ההכרה בחסרונותיה של ארצות־הברית, והובילה לניסיונות לשיתוף פעולה עם המיעוטים הללו, שנתפשו כאפשרות היחידה להגנה יעילה מפני העוינות הגוברת של האליטות האמריקניות ותומכיהן. אולם המחקר מזהיר את הקוראים מפני ראייה רומנטית של בריתות בין מדוכאים. ביחסים עם האפרו־אמריקנים ועם האיטלקים־האמריקנים היו תקריות רבות של שנאה, של תחרות ושל יריבות, והשיפור בתדמיתם היה אטי, הדרגתי ולא גורף. ההבנה לבעיותיהם של המיעוטים האחרים יצרה אצל היהודים אמפתיה כלפיהם וגרמה להבנת הצורך במעבר מהגנה עצמית לשיתוף פעולה עם מיעוטים אחרים בהתנגדות לרוב הלא־סובלני. בבחינת העמדות היהודיות כלפי מיעוטים אחרים, ריבק מראה, כי למהגרים היהודים היה תפקיד מרכזי ביצירת אוצר המילים ובהנחת היסודות האידאולוגיים לליברליזם האמריקני במאה העשרים, בייחוד בתחום של הגנת המיעוטים (עמ' 191).

זכות שימוש יעיל ומרשים בקשת רחבה של מקורות ראשוניים משני צדי האוקיינוס האטלנטי, בעברית וביידיש, ריבק מעניק לקורא תמונה רחבה ומעמיקה של הנושא. מקורותיו כוללים את עיתונות היידיש בניו־יורק ובמזרח־אירופה, את ההתכתבויות הפרטיות והציבוריות של אישים, שייצגו את כל הקשת הפוליטית בין המהגרים, אוספים של תיעוד בעל־פה, שנחשפים כאן בראשונה, מסמכים ודו"חות של ארגונים רבים, כגון איגודי עובדים, ארגונים של יוצאי ערים ועירות שונות, ארגוני צדקה, ארגוני סיוע למהגרים, ארגונים פוליטיים, ספרי זיכרונות, אוטוביוגרפיות ומקורות ספרותיים.

המקורות הרבים, שלא נעשה בהם עד כה שימוש במחקר, משקפים את הערכים, את ההחלטות ואת הדעות הקדומות של הציבור היהודי. אף "ש'האנשים הפשוטים" לא משאירים בעקבותיהם מסלול של מסמכים" (עמ' 200), הוא מצליח לבחון תגובות של ציבור רחב, כגון מכתבים של אלפי הורים יהודים זועמים המוחים נגד העברת ילדיהם מבת־ספר צפופים בשכונות היהודיות במזרח מנהטן לרחוב 46 במערב העיר, "רחוב שורץ" [...] בחלאות הגזע השחור" (עמ' 128). דוגמא אחרת היא אירוע בשנת 1906, שבו אלפי הורים יהודים הפגינו בבתי־הספר הציבוריים בברוקלין ובמזרח מנהטן, כי פשטה שמועה ש"רופאים נוצרים" משספים את גרונותיהם של ילדים יהודים (הרופאים האלה טיפלו בסילוק פוליפים של כמה תלמידים... [עמ' 88–90]). חבורות של יהודים במזרח מנהטן נהגו ללגלג על מיסיונרים, להעליב אותם ולהשליך עליהם ביצים ופירות רקובים (עמ' 92); ומאות יהודים זועמים אספו בשנת 1914 מדוכני העיתונים את עותקי העיתון היומי ביידיש **די ווארהייט** ("האמת"), שנחשד בתמיכה במשטר הצארי ברוסיה (עמ' 135).

הסוציאליסטית בקרב יהודי רוסיה (ראו, למשל, ספרו **נבואה ופוליטיקה: סוציאליזם, לאומיות ויהודי רוסיה, 1862-1917** [1989]).

תרומתו העיקרית של ספר זה היא לשדה המחקר הרחב של ההיסטוריה של ההגירה ושל ההיסטוריה האתנית האמריקנית. על-ידי בדיקת עמדות ורעיונות בנושאי חברה, ריבק קורא תיגר על הגישה הקלסית בדבר קליטתו של המהגר באמריקה והאימוץ של אתוס ההצלחה האמריקני, גישה שהתעלמה מהבקייעים והשברים בדרכם של היהודים לאמריקניזציה. חשוב אף יותר, ריבק מותח ביקורת חריפה על האסכולה המכונה "Whiteness Studies"; חוקרים כמתיו פריי ג'קובסון (Jacobson), דייוויד ר' רודיגר (Roediger) וג'פרי מלניק (Melnick) טענו, כי המהגרים היהודים, כמו מהגרים אחרים מאירופה, שאפו כעבור זמן-מה להשתלב כשווים בחברה האמריקנית, ולכן הדגישו את השוני והמרחק מהאפרו-אמריקנים. ריבק מצביע על תהליך הפוך: מהגרים יהודים החלו את מסעם האמריקני עם תחושת ניכור מקבוצות אתניות מסוימות, שנתפשו בעיניהם כבעלות סטטוס חברתי נמוך משלהם, אך בהדרגה הבינו את מורכבות היחסים הבינ-גזעיים והבין-אתניים בארצות-הברית ולמדו לשתף פעולה (במידה מוגבלת) עם איטלקים ועם אפרו-אמריקנים כדי להגן על עצמם בחברה שנראתה להם כמאיימת על ייחודם.

גם בעניין אחר ריבק יוצא חוצץ נגד המקובל, והוא מידת הביטחון העצמי, ההשפעה והכוח הפוליטי של הארגונים היהודיים בארצות-הברית. רבים סבורים, כי השדולה היהודית היא המשפיעה ביותר מכל השדולות. החוקרים הידועים במדעי המדינה, ג'ון הרשהיימר (Hersheimer) וסטיבן וולט (Walt) בספרם *The Israel Lobby and U.S. Foreign Policy* (משנת 2008) הגיעו למסקנה, כי השדולה היהודית היא הגורם המשפיע ביותר בגיבוש מדיניות החוץ האמריקנית. "מחקרם" גבל בתיאור מזימה מן הסוג שהיה אפשר לשלוף מן הפרוטוקולים של זקני ציון. לעומת זאת, ניתוח היסטורי מעולה של ההשפעה הפוליטית של יהודי ארצות-הברית כתב ולטר ראסל מיד (Mead), במאמר שהתפרסם בכתב העת החשוב *Foreign Affairs* בחודש יוני 2009. ריבק מראה, כי בזמן מלחמת העולם הראשונה ארגונים יהודיים צפו בקנאה במהגרים אוקראינים ואירים שהקימו לעצמם גופים לאומיים מייצגים, וראו בהם מודל לחיקוי בשל השפעתם הפוליטית היעילה. בשנת 1916 התלונן הפעיל הציוני אברום גולדברג (Goldberg) על הפילוג בקהילה היהודית ועל הקשיים בהקמת "הקונגרס היהודי האמריקני" (American Jewish Congress) כגוף לאומי מייצג. הוא השווה את היהודים לאירים-אמריקנים שהקימו גוף מייצג משלהם, ואמר "האירים הם לא עם ולו היסטוריה תרבותית בת אלפיים שנה. הם לא העניקו לעולם אל אחד או דת [...] אבל הם לא חיו בגלות תקופה ארוכה

שני הפרקים הפותחים את הספר מנתחים את החברה היהודית במזרח-אירופה, ובעיקר את גישתם של היהודים כלפי האיכרים חסרי ההשכלה לעומת יחסם כלפי הגויים המשכילים, ומבהירים כיצד האידאליזציה של ה"אמריקנים האמתיים" התאימה לראייתם של משכילי מזרח-אירופה. הפרק השלישי מתמקד בניו-יורק בשנים 1880-1890, ומלווה את מקורות השינויים בתמונה האידאלית של ה"ינקים" לעומת המהגרים שאותם פגשו היהודים: אירים, איטלקים וגרמנים-אמריקנים. הפרק הרביעי מתמקד בעשור הראשון של המאה העשרים ומדגים כיצד השילוב בין אירועים מקומיים (שביתות הורים במחאות נגד מערכת החינוך הציבורית) ואירועים בינלאומיים (המלחמה הרוסית-היפנית והפוגרומים ברוסיה בשנים 1903-1906) הביאו לנטישה הדרגתית של האדרת ה"ינקים" בעיני היהודים. הפרק החמישי מתמקד בתנועת העבודה היהודית ומראה כיצד הסוציאליסטים היהודים נתנו פירוש חילוני חדש ל"בחירה" ולייחודיות היהודית והגדירו אנוכיות, אדישות, קלות-דעת ופיגור כסימני ההיכר של פועלים גויים (בעיקר איטלקים). שני הפרקים האחרונים מתרכזים בהשפעות של מלחמת העולם הראשונה ו"פחד האדומים" בשנים 1914-1921. שפע האירועים מעבר לים, כגון סבל היהודים בתחום המושב ובגליציה, והתגברות הקסנופוביה בארצות-הברית, הביאו לצמיחת הטינה היהודית כלפי מיעוטים מסוימים כמו הפולנים-האמריקנים, בעוד היחסים עם קבוצות מיעוט אחרות, למשל האיטלקים-האמריקנים והאפרו-אמריקנים השתפרו, כיוון שהיהודים ראו בהם בעלי ברית פוטנציאליים. הכיוון של שיתוף פעולה עם מיעוטים אלה היה משמעותי בהנחת היסודות לרכיב חשוב בליברליזם האמריקני, שקיבל ביטוי מובהק פוליטי ראשון בזירה הלאומית בזמן המהפכה שחולל הנשיא פ"ד רוזבלט וב"מעריך החדש" (New Deal).

מחקרו של ריבק קורא תיגר על רוב המחקרים שדנים בהיסטוריה יהודית-אמריקנית ושנכתבו בתקופות שהתאפיינו בניתוח פוזיטיבי ואופטימיסטי של ההווה היהודית בארצות-הברית. בהצגת העמדות של היהודים כלפי סביבתם הלא-יהודית, ריבק מצגי ניתוח קודר וביקורתי יותר מהמקובל בזרם המרכזי של ההיסטוריוגרפיה בנושא זה, למשל בחיבורים כמו אלה של מוזס רישין (Rischin), **העיר המובטחת** (*The Promised City*) ושל דבורה דאש מור (Moore), **בבית באמריקה** (*At Home in America*). ריבק מדגיש, כי למרות שהתנאים בארצות-הברית היו שונים, יש לחקור את יהודי אמריקה באותו אופן כמו כל קהילה יהודית אחרת, בלי להניח הנחות יסוד שונות (עמ' 8). בעניין זה תפישתו של ריבק קיצונית אף מזו של הוגה-הדעות והמבקר החברתי, אירווינג האו (Howe), או זו של ההיסטוריון יונתן פרנקל (Frankel), שבחן את הזרם הסוציאליסטי בקרב יהודי ארצות-הברית בהשוואה לתנועה

קראו בגיליון הבא של זמנים

גיליון מס' 120 (סתיו 2012)

קובץ מיוחד

הנצרות הקדומה

עורכים-אורחים:

רבקה ניר ויעקב טפלר

יעקב אשכנזי על ראשיתה של הכנסייה
האוניברסלית

יונתן בורגל על יחסם של היהודים-הנוצרים
למקדש אחרי המרד הגדול

מנחם בן-שלום על הברית החדשה והמקורות
התלמודיים

מיכל בר-אשר סיגל על הנזירות הנוצרית
המוקדמת וספרות חז"ל

יעקב טפלר על עיצובה של תפישת
ההיסטוריה בנצרות הקדומה

רבקה ניר על יוחנן המטביל

אריה קופסקי על האמונה הנוצרית הקדומה

איל רגב על הפצת הנצרות בקרב לא-יהודים
במאות הראשונות לספירה

סרג' רוזר על אמונה משיחית ביהדות וסוגיית
משיחיותו של ישו

יהושע שוורץ על חיי יום-יום ותרבות חומרית
בימיו של ישו

בגיליונות הבאים של זמנים קבצים מיוחדים
בנושאים:

< פרקים בתולדות הספורט

< עיונים בהיסטוריה של הודו

< קולו של היחיד

בקרו באתר הבית של זמנים:

www.openu.ac.il/zmanim/

כמונו. לפיכך הם מתנהגים בצורה כה ישירה וכה טבעית" (עמ' 152).

בפרק הסיום בספר ריבק תוקף את אחת האקסיומות המקובלות בנוגע לליברליזם היהודי-האמריקני. רשימה ארוכה של מלומדים, רבנים והוגים טענו, כי הצביון השמאלי (שמאלה מהמרכז) של התרבות הפוליטית היהודית-האמריקנית במאה העשרים מקורה בערכים האוניברסליים של נביאי ישראל. היהדות הנבואית היא שהדגישה מתן צדקה, צדק חברתי ותיקון עולם. פרשנותו של ריבק חושפת את הפגמים באותן הכללות, שנוטות לשבח עצמי, ובניסיונות לקשור בינן לפוליטיקה הליברלית היהודית בארצות-הברית. הוא תוקף גם תפישה רווחת, ולפיה היהודים נוטים להזדהות עם המדוכאים. ריבק משכנע בממצאיו שמראים, כי היהודים בהיסטוריה האמריקנית נטו להזדהות כלפי מעלה עם המצליחים ולא כלפי מטה עם המפסידים. בעניין זה היהודים, כמו כלל האמריקנים, אימצו את אתוס ההצלחה הפרוטסטנטי של ה"ינקים". פנייתם לשיתוף פעולה עם מיעוטים אחרים בשני העשורים הראשונים של המאה העשרים הייתה מוגבלת ונבעה מכורח הנסיבות.

נטייה זו של הזדהות עם המצליחים מסבירה מדוע היהודים נטו לתמוך בפוליטיקאים אמריקנים "אמתיים" כמו ויליאם רנדולף הרסט (Hearst), יוג'ין דבס (Debs), וודרו ווילסון (Wilson) ופרנקלין ד' רוזבלט (Roosevelt). אד קוך (Koch), ראש עיריית ניו-יורק לשעבר, אמר על יהודי ארצות-הברית: "הם אוהבים להצביע בעד מועמד שמוכיר להם את פרנקלין ד' רוזבלט, WASP, סמכותי ועשיר, כי הם סבורים שהוא אוהב אותם". ריבק מראה כיצד "רטוריקה נשגבת" על אודות צדק הפכה פוליטיקאים "להתגלמות 'המנהיג הגוי הנאור', מעין הקיסר פרנץ יוזף של העולם החדש" (עמ' 196).

הספר *Gentile New York* הוא אפוא מחקר מקורי, יסודי ומעורר מחשבה, שמוסיף ממדים חדשים וחשובים לדיון האקדמי בנושא. הוא חשוב ביותר לכל מי שמתעניין בהיסטוריה היהודית בארצות-הברית ובמזרח-אירופה, בהיסטוריה אתנית ובתולדות ההגירה לארצות-הברית. השימוש המקיף במקורות בשפות רבות מעניק מסגרת עשירה לספר מרתק. לא רק חוקרים, כי אם גם תלמידים והציבור המשכיל ייהנו מהכתיבה הקולחת, מהתיאורים של אפיזודות מעניינות ומהתובנות בספר ביכורים חשוב ומעולה זה.